

VIZI E. SZILVESZTER

Egy magyar demokrata

Szentágothai János politikai hitvallása

Válogatta és jegyzetekkel ellátta: Réthelyi Miklós

Kiadó: Holokauszt Emlékközpont, 2014

Hölgyeim és Uraim!

Az a megtiszteltetés ért, hogy én mutathatom be Szentágothai János **közéleti tevékenységét**, politikai hitvallását egy nemrégiben megjelent, róla szóló kiváló kötet kapcsán. Jól ismertem Szentágothai Jánost, hiszen tanítványa voltam Pécsen. Közelről láthattam 1956-os helytállását, és jelen voltam 1957 februárjában a „tanévnyitó” anatómia előadásán, amely életre szóló élménnyel gazdagított. Tanulságul szolgált, hogy az egyén miképpen viszonyuljon a hatalomhoz, ha – bár teljesen – kiszolgáltatót, de Justitia Istennője, az igazság és az erkölcs mellette áll. Életem úgy alakult, hogy a Magyar Tudományos Akadémia és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnöki székében is követtem őt, de ami még ennél is fontosabb számomra: sokszor volt lehetőségem beszélgetni vele, megismerhettem gondolatait, tanultam tőle.

Szentágothai János világhírű tudós és **lenyűgöző egyéniség volt, aki felfedezésével** megváltoztatta az emberi agy működését vizsgáló szakemberek gondolkodását. Kutatóelme volt, aki új korszakot nyitott a **neuroendokrin szabályozás és az agykéreg** kutatásában, akinek tanítványai, sőt ma már a tanítványok tanítványai is öregbítik a magyar idegrendszeri kutatások nemzetközi hírét. **Olyan tudós volt, akinél a megértés igénye együtt járt a megértetés – a tanítás – kötelezettségével.** Világpolgár, de olyan, aki büszke a magyarságára, és **akinek életfilozófiája a „Veritatis diaconia”, az igazság szolgálata volt.**

Miért is emlékezünk meg most minderről? Miért éppen most jelent meg egy könyv róla? **Mert úgy érezzük, ma is itt van közöttünk, és azt akarjuk, hogy itt is maradjon.**

Halála óta 20 esztendő telt el. A kitűnő kötet, amelyet veje, Réthelyi Miklós professzor szerkesztett és látott el jegyzetekkel, a hihetetlen társadalmi és szakmai tekintéllyel rendelkező szellemóriás közéleti tevékenységét, gondolatait mutatja be

Vizi E. Szilveszter előadás közben
(Forrás: Holokauszt Emlékközpont)

a sajtó- és televíziós nyilatkozatai, parlamenti felszólalásai (1. Országgyűlési Tudósítások), levelezései, belső feljegyzései segítségével és önéletrajzi írásain keresztül. Hogy miért a Holokauszt Emlékközpont adta ki a könyvet, és miért a Holokauszt Múzeumban **kerül sor a könyv bemutatójára?** – erre is pontos válaszunk van: a könyvből olyan embert ismerhetünk meg, aki számára elfogadhatatlan az antiszemitizmus, aki hevesen ellenzi a faji, a vallási vagy akár gazdasági alapon megjelenő diszkriminációt.

Szentágothai János **keresztény értelmiségi volt.** Keresztény ember, aki a háború után sokat vívódott amiatt, hogy nem varrt fel sárga csillagot, amikor a magyar, de zsidó származású testvérei számára ezt kötelezővé tették, s gyötrődött amiatt is, hogy nem álltunk ellen 1945. március 19-én.

A könyv tehát nem egy kívülálló ember szemével leírt korrajzot mutat be, sőt nem is egy retrográd emlékezés esetleges tévedése-

ivel torzított eseményeket tár elénk, hanem olyan ember cselekedetein, gondolatain, harcain keresztül ismerhetjük meg ezt a kort, aki tekintélye révén a magyar kultúrában és történelemben is fontos szerepet játszott.

Szentágothai János az utolsó pártállami és a rendszerváltás utáni első magyar parlament tagjaként, a Magyar Tudományos Akadémia, majd a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnökeként, a Kádár-korszak Elnöki Tanácsának tagjaként, majd a Magyar Demokrata Fórum országos listájának második helyezetteként beelátott a történelem sötét bugyraiba is. Az első szabad választáson Antall József és akadémikustársa, Szabad György kérésére az MDF országos listáján indul. Véleménye a szabadon választott parlamentről, a kormány tagjairól, a pártokról nem a leghízelgőbb. Azt írja barátjának, a Nobel-díjas Sir John Ecclesnek:

„Mind Magyarországon, mind Csehszlovákiában a legfőbb szereplők – gondolok itt Havel elnökre, illetve nálunk Göncz elnökre, és főként a miniszterelnökünkre, Antallra – kifejezetten tisztességes és igencsak alkalmas személyek (főként az utóbbi), miközben már a második vonal (miniszterek és helyetteseik) már fele annyira sem jók, sőt egyesek kifejezetten ostobák. Valószínűleg jobban kijöhettünk volna az egészből, ha a reformkommunisták (szocialisták, illetve újabb típusú demokrata szocialisták – mely elsősorban Magyarország esetében áll fenn) jobban szerepeltek volna az 1990 elején megtartott választáson...

Később így folytatja: „Talán a Fideszsel vagyok leginkább megelégedve. Értelmesek, felkészültek, érezhető rajtuk a ránk nehezedeő óriási felelősség tudata. Kellőképpen szemtelenek is, ami azonban illik a fiatalokhoz – én is ilyen voltam.”

A könyv anyagának ismeretében az olvasó magyarázatot kap arra az izgalmas

kérdésre is, hogy mi vitte ezt a világhírű tudóst arra, hogy a kihívásokat egyenesen kereső magatartással a magyar történelem egyik legizgalmasabb időszakában, helyet kérjen és kapjon a politikai közéletben.

A könyv olyan emberről szól, akinek nem volt mindegy Magyarország sorsa, aki az emberi sorsok iránt szenvedélyesen érdeklődött, aki a zsidó-keresztény erkölcsi alapokon állt, aki Isten-hitét nyilvánosan is megvalló világhírű természettudós volt. Mindenről határozott gondolatot, véleményt alkotott, amit másokkal is szívesen megosztott. Közéletet élő ember volt.

Az 1956-ban játszott szerepéről (a Forradalmi Értelmiségi Bizottság pécsi elnöke volt) csak néhány apró megjegyzéséből szerezhetünk tudomást. Négy évig nem engedték külföldre, és írásbeli feddésben részesült. A könyvnek valójában nem szándéka, hogy bemutassa Szentágothai közéleti tevékenységét a rendszerváltás előtti években. De tudjuk például, hogy mint akadémiai elnök harcolt a Bős-Nagymaros megépítése ellen. Véleménye azt volt, hogy „egy fél Erdély elvesztésével egyenrangú melléfogás Bős-Nagymaros felépítése”.

Belső érzésvilágát, gondolkodását, szorongásait, félelmeit nem is parlamenti felszólalásaiból, hanem főleg magánleveleiben lehet igazán tetten érni. Szeretett levelet írni. Nem sajnálta az időt, hogy gondolatait, érveit, álláspontját, világnézetét leírja, bánatát kifejtse, és megossza másokkal.

A 90-es évek elejétől egy Németországban élő korábbi iskolatársával, Denis Silaghival, azaz Szilágyi Dénessel, a 40-es évek cionista mozgalmanak egykori aktív szereplőjével, és a Stockholmban dolgozó világhírű orvos-kollégájával, George Kleinél, azaz Klein Györggyel is levelezett, megosztotta velük gondolatait. Egészen bizalmas, személyes jellegű témákról is írt a New Yorkban dolgozó, tudományos együttműködésben is részt vevő Pasik házaspárral, Pedro és Tauba Pasikkal. Steven Rothtal, a gyöngyösi származású angol ügyvédrel, a londoni székhelyű *Institute of Jewish Affairs* igazgatójával, és Jon Mendelsohnnal, az Interparlamentáris Tanács az Antiszemitizmus Ellen igazgatójával is gyakran váltott levelet. A könyv egyébként 12 hozzá írt és 51 általa írt levelet tartalmaz.

Szentágothai János a 70-es évektől kezdve naplót vezetett. Juhász Ferenc, a költő kérésére az „Új Írás” részére megírta első rövid életrajzát, ami ott végül nem jelenhetett meg. Ennek kibővített változata 1994-ben, halála előtt fél évvel látott napvilágot a *Természet Világa* folyóiratban, „*Ulyssesként az agy körül*” címmel.

Szentágothai János szébeni erdélyi szász édesapja után „ágostai hitvallású evangélikus”-ként született Pestújhegyen, a mostani budapesti XV. kerületben.

Édesanyja, Antal Margit az Erdélyi Református Egyházkerület püspökének, Antal Jánosnak dédunokája. Felmenője, dédapja Lumnitzer Sándor az 1848-as szabadságharc orvos vezetője, nagyapja pedig Antal Géza, a magyar urológia egyik nagy alakja, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

„Két anyanyelvű családban nevelkedvén, Károli Gáspár és Luther Márton nyelve, az Ó- és Újtestamentum történetei és erkölcsi tanulságai, parancsai és egész képzetrendszere adták tudatom fő tartalmait” – vallja egy interjúban (*Evangélikus Élet*, 1989. március 26.). Pesten, a Damjanich utca elején levő „Reichsdeutsche Schule” nevű luxusközpontban érettségizett. Orvosi diplomáját még Schimert János néven kapta, amely nevet hamarosan Szentágothaira változtatta: „1940-ben változtattam meg a nácizmus elleni gyűlöletből és szegénykezésből” – írja.

Kereszténysége

Hívó keresztény volt. Vallotta, hogy a hit és a tudomány összeegyeztethető. A tudom-

„Egy magyar demokrata”

mány alapkérdése: *Mi van, és ami van, annak mi az oka?* A vallásoké: *Mi értelme a világegyetemnek, és mi az értelme ebben az emberi tudatnak;* közelebről: *Mi az értelme az én saját létemnek?* (*Magyar Nemzet* 1991. május 27). Így vélekedett: „...ezeket a kérdéseket a tudomány nem-hogy megválaszolni, de feltenni sem tudja. Az ilyen értelemben ateista vagy csupán egyszerűen agnosztikus ugyanolyan joggal nem hisz, mint amilyen joggal mi hiszünk. Hitünk nem érdem, hanem Isten kegyelmi ajándéka. Ettől mi nem vagyunk jobbak, erkölcsösebbek, értelmesebbek,

mint az ateisták; aki másként látná, az a Szentírás minden lényegi kijelentésével ellentétben vélekedne így.” (*Szentágothai János: Tudat és keresztény hit, Confessio, 1991/4.*) Toleranciáját jellemzi az alábbi megfogalmazása: „Ha valóban keresztények vagyunk, akkor távol kell álljon tőlünk minden olyan gondolat, hogy azért, mert megadatott a hit adománya, mi jobbak, igazabbak, értékesebbek lennénk, mint bárki embertársunk, aki ebben a kegyelemben nem részesült.” (*Szentágothai János: Kereszténység és természettudomány; Magyar Nemzet, 1991. május 27.*)

Lét és tudat

A könyvben meglehetősen bőven találkozunk a vallás és a tudomány kapcsolatával foglalkozó gondolataival, amelyek nemcsak napilapokban, hanem színvonalas egyházi folyóiratokban is megjelentek. Nyíltan hirdette, hogy a fizikai-kozmológiai és az „agy-elme” ismeretek terén bekövetkezett alapvető változásokkal a teológia tudományának és a közember szintjén a „vallási köztudatnak” is szembe kell néznie. Világosan látja, ha ezt nem tesszük meg, akkor az irracionális fundamentalizmusok teret nyernek és az iszlám fundamentalizmusok és a „keresztény-szektás” mozgalmak megerősödnek. Meggyőződése, hogy „A tudományos megismerés előrehaladása nem szükségszerűen vonja maga után az értelmiség elfordulását a keresztény (vagy akár a zsidó) hittől. Sőt, fordítva, a tudomány legújabb felismerései legalább annyit biztosan mutatnak, hogy nem ellentétesek vallásunk valódi képzeteivel.”

Nyíltan vallotta, hogy a szabad akarattal rendelkező ember döntéseit saját maga hozza és „a zsidó egyistenhit és annak továbbfejlesztéséből lett egyetemes keresztény hitvallás (de mások számára akár formalizált, akár nem formalizált más hitvallások) a lét végső kérdéseire adnak a hívő számára megnyugtató választ.”

A vallási toleranciáról Antiszemitizmus

A kötetben legrészletesebben Szentágothai János antiszemitizmus elleni harcáról és vallási toleranciájáról kapunk tájékoztatást. Így nyerhetünk ismereteket a

korszak egyik fontos problémájáról, mégpedig tisztázza forrásból. A rendszerváltás körüli időszak az, amikor több évtized után először lehetett szabadon zsidó polgártársaink sorsáról, a vézorkorszak előzményeiről és tragikus történéseiről nyíltan beszélni. Nem véletlen, hogy a II/3 „a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról” című törvényjavaslat 22. §-ához egy külön kiegészítést javasol. Az Országgyűlés tavaszi ülészakán (1991. június 10.) az egyházi iskolák fenntartása, a gyermekek és a családi otthon biztossága mellett érvel.

1991 elején megalakult a Keresztény-Zsidó Társaság, amelynek munkájában Szentágotthai János vezető szerepet vállalt. 1991. április végén a Parlamentben megalakult az Interparlamentáris Tanács az Antiszemitizmus Ellen Nemzetközi Bizottság magyar tagozata. A tagozat elnöke Raj Tamás képviselő, tiszteletbeli elnöke pedig Szentágotthai János lett, ahogy ő indokolja a Szombat c. újságban, lelkiismereti okokból. (Ez számomra lelkiismereti probléma. Meditáció másságról és megértésről Szentágotthai János professzorral; Szombat, 1991/4.).

A kárterítési törvényjavaslattal kapcsolatos felszólalásában Szentágotthai kérte a náciizmus üldözötteinek kárpótlását. Egyik parlamentű beszédében arról szól, hogy „... semmiféle bünbánat nem elég az 1930-as évek végén és az 1940-es évek elején elkövetett mulasztásaink felett”.

Klein Györgynek írt levelében erről egyébként így fogalmaz: „Nekem ezzel a tudattal kellett végigélnem ezt a félszázadot. Gondolod, hogy felmenthetem-e magamat az alól az önvád alól, hogy nem tettük fel mi is a sárga csillagot, és nem fekdűntünk le a deportáló vonatok sínjeire? Vajon felmenthető-e a civilizált Nyugat az alól a vád alól, hogy még idejekorán megkapván a figyelmeztetést, hogy a náci mit szándékoznak csinálni a zsidókkal, mégsem tettek semmit?”

Látod, ezért csinálom, amit ma tenem kell: a Keresztény-Zsidó Társaság elnökeként, a Magyar-Izraeli Kulturális Társaság, a Magyar Parlament Antiszemitizmus elleni Parlamentű Bizottság társelnökeként, és ki tudná megmondani, hány más minőségben és alkalommal.” (Szentágotthai János levele Klein Györgynek, 1993. november 17.)

Kölcsönösen arról leveleznek, hogy Európában növekszik az antiszemitizmus és ennek mi az oka. Klein György még arról is panaszkodik, hogy a svéd fiatalok között terjed a Holokauszt tagadása. („Ami engem legjobban aggaszt a Holokauszt tagadás jelenségére nézve az a wishfull thinking, amely a svéd (és nyilván más puritán nyugati) ifjúságra jellemző.” (Klein György, 1994. január 31.)

Hevesen reagál viszont Gadó György parlamenti képviselő 1991. november 30-án írt nyílt levelére (a könyvben sajnos ez a levél nem szerepel, csak a válasz). Idézet ebből: „Elsősorban levelének ama állításával kívánok foglalkozni, amelyek szerint kormánypartű lapokban /.../ fajgyűlölő szellemű, cigányellenes, zsidóellenes megnyilatkozások látnak napvilágot... stb. Tudomásom szerint Ön is tagja annak az interparlamentáris bizottságnak, amelynek kimondott célja az antiszemitizmus minden megnyilvánulása elleni küzdelem. A közelműltban is felléptünk ilyen, a TV-ben megjelent célzások ellen. Emlékeztetnék arra, hogy a bizottságban a parlamenti pártok számarányuknak megfelelően vannak képviselve. Hetenként átlagban 2–3 napig ülünk együtt, tehát Önt semmi sem akadályozta meg abban, hogy az Ön által kifogásolt újságcikkeket vagy elektronikus médiák által sugárzott anyagokat rövid úton a Bizottság vezetése: név szerint Raj Tamás, Kádár Péter és szerény személyem tudomására hozza, hogy az épp elérhető tagokkal az első szű-

netben megvitassa a teendő intézkedéseinket. Amennyiben Önnek ilyen tapasztalata volt, nem értem, miért nem jelentkezett ezzel eddig és miért kellett negatív tapasztalatait csokorba gyűjtve, éppen egy ilyen ünnepélyes alkalommal a Konferencia két főszereplője ellen kihegyezve előhozni.

Itt érkezünk el az Ön nyílt levele leglényegesebb csúsztatásához, t. i. azon állításához, hogy az Antall-kormány és az MDF egészen is fajgyűlölő politikát folytat és antiszemita. Ne vegye rossz néven, e téren nem csupán az Ön objektivitása, de jóhiszeműsége is kételyeket kell ébresszen”. (Szentágotthai János levele Gadó Györgynek, 1991. december 27.)

A Zétényi–Takács-törvényjavaslatot (A kommunista rendszer politikai bűneinek el nem évüléséről, megtorolhatóságáról) 1991. május elején nyújtották be. A javaslatot a kormánypartű többség fél évvel később, november 4-én az ellenzék egy részének heves tiltakozása, más részének tartózkodása mellett, név szerinti szavazással elfogadta. Szentágotthai János a javaslatot nem fogadta el. Az Alkotmánybíróság végül elutasította. Szentágotthai 1992. év elején a Magyar Nemzet Nézőpont rovatában is állást foglal a Zétényi–Takács-törvényjavaslattal szemben.

Elfogadhatatlannak tartja az ellenzék azon vádját, hogy a kormánykoalíció a diktatúra felé vinné az ország sorsát. Ekkor írja barátjának, Ecclesnek, hogy „Sajnos naivitás volt a részemről – sőt valójában a társadalom nagy részéről is – abban hinni, hogy ha egyszer megszabadulunk az orosz megszállástól és a bolsevik rendszertől, akkor a jövő már sima ügy lesz. Én a Zétényi–Takács-féle javaslatot egyszerűen képtelenségnek és végrehajthatatlannak tartom, ezért is szavaztam ellene”. (Szentágotthai János levele Sir John C. Ecclesnek, 1992. február 5.)

Szentágotthai Jánost több, a vézorkorszakra emlékező évfordulós eseményre hívták. Beszédeiben – minden alkalommal – részletesen szólt a zsidóság történetéről, hogy ezzel is előmozdítsa a múlt eseményeinek ésszel és érzelmekkel való együttes feldolgozását. A balfi munkaszolgálatos emlékkő felavatásakor (1992. március 31-én) elítéli az állattá aljasuló tisztek, keretlegények cselekedeteit. (Szentágotthai János, a Magyar Tudományos Akadémia volt elnöke, országgyűlési képviselő beszéde 1992. március 31-én). Harcol „A hamis nemzeti romantika visszacsempészése ellen” (Magyar Hírlap, 1992. május 23).

1992. június 14-én gyászmemorialiszt tartottak Zalaegerszegen. Ezen, mint a Keresztény-Zsidó Társaság elnöke beszédet mond. Ebben kijelenti, hogy a készülő médiatörvénynek gondoskodni kellene róla, hogy Ausztriához hasonlóan ez a Verharmlosung tételesen is bekerüljön az Alkotmányba, mint törvényileg üldözendő alkotmányellenes cselekmény. (Szentágotthai János: Megemlékezés, Zalaegerszeg, 1992. június 14; kézirat)

Szentágotthai levelet kap Jón Mendelsohntól, Londonból, amelyben magánvéleményét kéri az 1992. szeptember 7-i, a Magyar Fórum c. folyóiratban megjelent Csurka István-cikkkel kapcsolatban. Válaszában kifejti, hogy az Interparlamentáris Tanács az Antiszemitizmus Ellen, aminek az elnöke, minden haladék nélkül nyilvánosságra hozta elutasító kritikáját. Egyébként az Interparlamentáris Tanács az Antiszemitizmus Ellen magyar tagozat elítélte

a Csurka István „Néhány gondolat...” című tanulmányát, amelyet parlamenti képviselők írtak alá.

Támadások Szentágothai János ellen

Az összeállítás egy érdekes és tanulságos része azzal foglalkozik, hogy Szentágothai János hogyan reagál a sajtóban ért támadásokra. A magyar közéletet oly jellemző sárdobálás Szentágothait sem kíméli meg. Több újságban és a tévében is támadják az 1978-ban a Kommunista Párt megalakulásának 50 éves jubileuma alkalmából mondott beszéde miatt, amelyet szerinte meghamisítanak.

Bántja, hogy támadják. Szilágyi Dénes barátjának (1994. január 10) így ír erről: „Viszont nem tagadom meg soha az 1976–1985-ös akadémiai elnöki szerepemet, és az akkor, sok kompromisszummal elért eredményeket (amelyek ma mind nem számítanak), sem a főördögnek kikiáltott közismert zsidó Aczél Györggyel való kapcsolatomat. Róla nemrég kiderült, hogy Kádár jó szelleme volt, eleitől fogva ellenezte a Nagy Imre elleni pert, a szovjetek kéthetenként követelték Kádártól a fejét. (Persze, én sohasem voltam Aczél s. nyalója, mint a ma hangoskodó művészek, hanem mindig keményen vitatkoztunk; csupán én tudom, hogy mivel tartozom az ellenfélnek, akkor is miután lebukott.)”

Szemére vetik a sajtóban, hogy az antiszemitizmus elleni bizottság miért nem foglalkozott valamilyen formában azzal a vitával, amely a zsidó hitközségek által felállított holocaust-emlékbizottság, és a kormány 1944-es emlékbizottsága között kialakult.

A Szilágyi Dénesnek írt levélben is panaszkodik: „Optimizmusom realitása persze erősen kétes. Erre iskolapélda esetem a *Magyar Hírlappal* és Gyémánt Mariann 1994. január 15-iki cikke. ... Gyémánt Mariann még külön interjút készített velem, amelyben tovább agresszív erőltette: mit kell csinálni a szaporodó antiszemita graffitik ellen. Végül persze hangsúlyozottan nem zsinagógák, temetők, kegyhelyekre, hanem más falfelületre rajzolt horogkeresztekről is szó volt, azt találtam mondani, azért nem állíthatunk rendőrt minden neveletlen teenager mögé, a helyesebb pedagógia ez esetben nem észrevenni. Erre Gyémánt Mariann a 15-iki számban fényképem mellett ezt a szalagcímet tette ki: *Szentágothai: „Nem kell minden horogkeresztet észrevenni.”* [Az igazi cím: Nem kell meglátni minden felmázolt horogkeresztet.] „Elképzelheted a felhördülést persze velem kapcsolatban, aki az elmúlt évtizedben egyebet sem tettem minden minőségben és hullámhosszon, mint az antiszemitizmus ellen szólaltam fel.”

A Természet Világa 125. évfordulóján beszél

Felindultságát, megbántottságát bizonyítja, hogy több barátjának, és nyilatkozatában is beszél erről az interjúról.

A Parlament 1994. február elején tüzte napirendre Szentágothai János önálló előterjesztését a Holokauszt 50 éves évfordulója alkalmából rendezendő emléknapi tárgyában. **A következőt mondja: „...március 19-e és az utána következő időszak tekinthető történelmünk abszolút mélypontjaként. Viszont kötelességem a zsidó Soa vézskorszak kiemelésének indokait röviden vázolni. Az elmúlt 50 évben a hatalom ezt az egész problémakomplexust igen átlátszó indokkal a szőnyeg alá söpörte és megakadályozta társadalmunk saját lelkiismeretével való szembesülést.”**

További idézet tőle: „E gonosz erők, az illegitim fél Quisling-kormány és a végrehajtott belügyi szervek sajnos 1944 tavaszától kezdve az augusztusi hazai eseményekig közreműködtek a magyar néptől idegen és azt megalázó gaztettek lebonyolításában, mint amilyen volt az egész vidéki magyar zsidóság deportálása. Javaslatom ezért irányul az esemény ötven éves évfordulóján a károsultak és kevés hátramaradtok iránt a szégyenkezés és megkövetés céljából rendezett emléknapiaknak a parlament által leendő szentesítésére. Ez talán azért is jó, mert emlékezett arra, amiről sokan azért inkább elfeledkeznek, hogy a zsidó honfitársaink elleni súlyosan diszkriminációs intézkedések nem 1944. március 19-én, a német megszállással, hanem már előbb is kezdődtek. Ne kívánják, hogy itt végigsoroljam: Kamenyec-Podolszk, Új-

vidék, és így tovább, még néhány munkaszolgálat, még néhány apró esemény, amely még sajnos az úgynevezett legitim kormány ideje alatt történt” – utalva a Horthy-kormány alatt törtétekre.

Szentágothai János már nem parlamenti képviselő, amikor levelében Jon Mendelsohnnak, (1994. június 28.) megígéri, hogy továbbra is erőfeszítéseket tesz az antiszemitizmus és rasszizmus bármely formája elleni harc érdekében.

Steven J. Rothnak írja, hogy teljes mértékben egyetért a „Denial of the Holocaust: An Issue of law” című cikkével, *I.J.A. Research Reports*, No.2, February 1994) „szembe kell szállni az újjáéledő antiszemita megnyilvánulások jelenlegi szerencsétlen világméretű tendenciájával, a Soá tagadásával, ill. borzasztó valóságának bagatellizálásával, amit a német szóhasználatban találoán „Verharmlosung”-nak hívnak. (*Szentágothai János* levele Stephen J Rothnak, 1994. március 24.)

1994-ben a magyarországi vézskorszak 50. évfordulójára emlékezve, Szentágothai János javaslatára az országgyűlés elfogadta a 14/1994. (III. 18.) OGY határozatot, amely szerint: „Az Országgyűlés kegyelettel emlékezik meg mindazokról, akik Magyarország náci megszállása, 1944. március 19. után a koncentrációs táborokban vagy másutt elküvetett emberirtás következtében életüket veszítették. Tragikus soruk örök emlékeztető.”

A könyv szerkesztőjének, Réthelyi Miklós professzor úrnak szándéka, hogy Szentágothai Jánosra a demokratára emlékezzünk, aki önmagáról azt írta a *Természet Világa* 1994. januári számában, hogy „*életem fő célkitűzése és törekvése csak az volt, jó agykatatónak, a 20. század végi értelemben kultúremléknek és a történelmi körülményeink között tisztességesnek, de mindenekfelett kereszténynek maradni.*” (*Természet Világa*, 1994. január).

Szentágothai János, a világhírű tudós akaratát teljesítjük, ha megidézzük szavainak, gondolatainak és cselekedeteinek igazi célját, és tisztelgünk, emlékezünk a magyarországi vézskorszak 70. évfordulóján azokra, akik honfitársaink voltak és méltatlanul elpusztultak.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

(*Elhangzott 2015. február 25-én, a Holokauszt Emlékközpontban*)